

УДК 7203 (2)

О.Ф.Ященко
доц. каф. ОА і АП КНУБА**КІЛЬКІСНІ ПОКАЗНИКИ ПРАВОСЛАВНИХ ХРАМІВ І НАСЕЛЕННЯ
НА ТЕРИТОРІЇ ЧЕРНІГІВЩИНИ У XVIII - ПОЧАТКУ XXI СТ.**

Анотація: в статті розглянуто кількісні показники православних храмів і населення на території Чернігівщини, їх взаємозалежність в період XVIII – поч. XXI ст.. Висвітлено які вчені історії і теорії архітектури працювали з храмами Чернігівського регіону.

Ключові слова: храмова архітектура, Чернігівщина, кількісні показники, вчені архітектори.

Храмові споруди є найскравішим прикладом зміни художніх смаків суспільства, стильових процесів, що видозмінювались, переходячи від епохи до епохи.

В наші дні, коли почалося відродження архітектурно-історичних пам'яток українського народу, постає проблема у недостатній дослідженості архітектури церков з метою їх відновлення, реконструкції і реставрації.

Досліджуваний період характеризувався жорсткою регламентацією архітектури консервативними наказами Синоду православної церкви. Свідченням цього є масове будівництво в містах та селах Чернігівщини та суміжних регіонів церков за типовими проектами затвердженими губернським архітектором.

В сучасних умовах для Чернігівщини є актуальною проблема повернення і відродження спадкоємного зв'язку з православними культовими традиціями дореволюційного періоду. Складність полягає в тому, що дану тему майже не досліджували в наукових працях та літературі, оскільки в радянський період культова архітектура досліджувалася вкрай обмежено, а синодальний період в православному церковному будівництві традиційно вважався неколоритним, типовим, періодом панування консерватизму.

Попри відсутність систематичних досліджень архітектури синодального періоду на Чернігівщині маємо значну кількість храмів, більшість яких збереглися досьогодні і потребують системного дослідження з метою фахової реставрації і здійснення пам'ятко-охоронних заходів.

В 1857 році Чернігівська єпархія включала в себе: духовну семінарію і 52 благочиння, 11 – чоловічих та 4 жіночих монастирі, 1- кафедральний собор, 15- міських соборів, 968- приходських храми, 4 храми при казенних закладах, 6- домових храмів, 36- храми при цвинтарях, 49-приписних храми, 19- храми

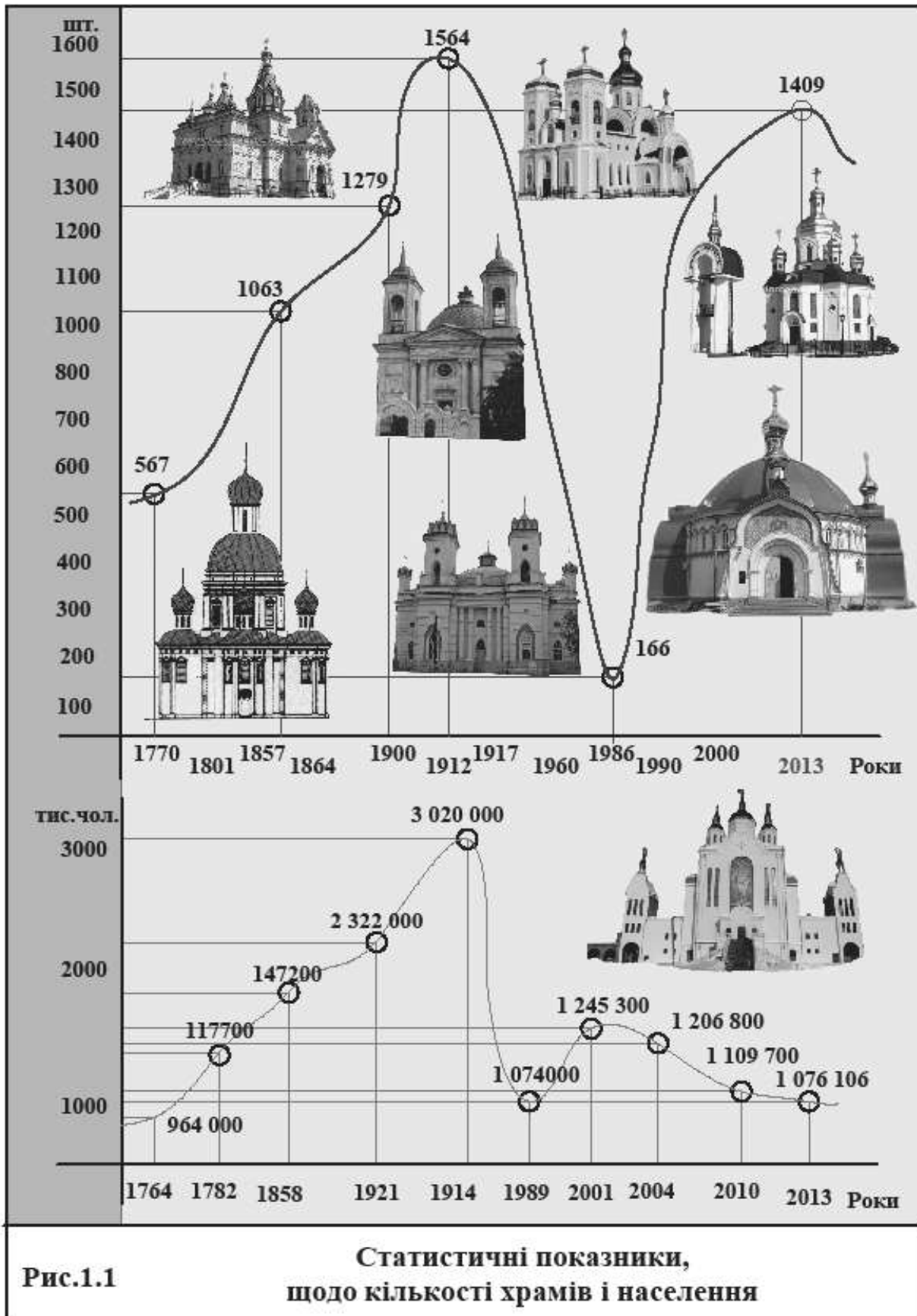
однієї віри, загальна кількість 1063 храмів без врахування храмів на території монастирів. При цьому загальна кількість населення Чернігівської єпархії становила 1.276.077 осіб. Наприклад: в 1770 році на Чернігівщині нараховувалось 567 храмових споруд, в 1912 році Чернігівська єпархія налічувала 1564 храми, загальна кількість храмів станом на 2010 рік - 545 при загальній кількості населення 1 078 828 мешканців (станом на 1 грудня 2012 року) (рис.1.1).

В сучасних умовах Української державності ставлення до релігії та державно - церковних відносин регламентується Законом України "Про свободу совісті та релігійні організації, метою якого є гарантувати права громадян України на свободу совісті і забезпечити рівність, захист прав і законних інтересів громадян України незалежно від їх ставлення до релігії, визначити обов'язки держави по відношенню до релігійних організацій і навпаки. І Указом Президента України "Про заходи щодо відтворення видатних пам'яток історії та культури" (1995 р). Постанова Кабінету Міністрів України "Про вдосконалення Положення про Державний реєстр національної культурної спадщини" (1992 р.), Концепції сталого розвитку населених пунктів (1999 р.), Закону України про охорону культурної спадщини України (2000 р.).

Під час роботи над документами (близько 140 документів) Державного архіву Чернігівської області було виявлено неналежний стан багатьох архівних справ, що поставило необхідність створення графічної реконструкції планів та фасадів деяких храмових споруд, які не збереглися до нашого часу.

Постає проблема у недослідженості архітектури дерев'яних та мурованих храмів з метою їх відновлення, реконструкції і реставрації, тож є актуальною проблема комплексного дослідження структури церковного зодчества Чернігівського регіону, яке дозволить хоча б частково відтворити втрачені шедеври.

Недостатня вивченість спадщини храмового зодчества Чернігівщини вимагає вивчення не лише історії кожного об'єкта, а й тих факторів і чинників, які впливали на процес формування церковної архітектури, оскільки станом на 1980-86 рік велика кількість церков України була зруйнована.

Комплексне дослідження архітектурної спадщини Чернігівщини (на прикладі храмової архітектури) дозволило не лише відтворити окремі об'єкти, а й впровадити народні традиції в сучасному храмовому будівництві. Та встановити передумови і тенденції стильового розвитку храмової архітектури Чернігівщини (XIX- початок XX ст.ст.) у контексті всієї історії храмового будівництва.

Підґрунтям до даного комплексного дослідження стали різні наукові праці Асєєва Ю., Вечерського В., Вироцкий В., Грушевського М., Єрошкіної О., Кодіної В., Логвіна Г., Маркевича О., Моргилевського І., Некрасова О., Павлуцького Г., Січинського В., Тарануценка С., Толочка П., Філянськи Н., Холостенка М., Цапенка М., Чепелика В., Щербаківського В., Юрченка П. Вони зібрали інформацію про наявність церков в селах і містах, вишукували в архівах історичні відомості, фотографії, склали обміри існуючих на той час церков. А також архівні справи, праці з історії України, російські публікації вчених та літературні джерела

Робота Соценка В. «Храми нашої долі: церква Богородиці Десятинна Хрестителя і Просвітителя Русі Володимира Святого. Проблеми відродження» розглянув історичне середовище десятинної церкви і церковно-палацового ансамблю київського дитинця. Лошаков І. зробив прорив у проектуванні культових споруд із застосуванням сучасних форм і технологій. Слепцов О. книзі «Архітектура православного храму» висвітлює питання історії, традицій і канонів православного храму;

З останні десятиріччя було написано ряд дисертацій: Буличева Т. дає наукове обґрунтування основних напрямків проектування сучасних храмів і духовних комплексів. Івашко Ю. висвітила досвід комплексного вивчення дерев'яних церков архітектури Київщини XVII кінця XVIII ст. Тарас Я. «Українська сакральна дерев'яна архітектура» Словник-довідник містить визначення майже 500 термінів і понять сакрального дерев'яного будівництва, Водотика О.В розглянула історію храмобудування і дає рекомендації для сучасного проектування храмів на теренах всієї країни. Прибега Л. в своїх дослідженнях висвітлює проблеми народної архітектури.

Куцевич В. в своєму посібнику виклав містобудівні, архітектурно-планувальні, будівельні, технологічні, інженерні та канонічні вимоги та рекомендації з проектування культових будинків та споруд різних конфесій.

Жовкла О. в своїй роботі висвітлює питання духовних навчальних закладів, узагальнюючи вітчизняний і закордонний досвід.

Слепцов О., вчений і проектувальник, у книзі «Архітектура православного храму» висвітлює питання історії, традицій і канонів

православного храму; висвітлюється основа православного храмовбудівництва – ідеологія, символіка і особливості архітектурно-художньої образності храму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бартенев И. А., Батажкова В. Н. Очерки истории архитектурных стилей. – М.: Изобразительное искусство, 1983. – 383 с.
2. Антонович Д. Характер українських дослідів над українським архітектурним стилем // Дзвін. – 1913. – № 12. – С. 481 – 487.
3. Ігнаткін І. О. Архітектура // Історія українського мистецтва. В 6 т. – К.: Гол. ред. УРЕ, 1970. – Т. 4. – Кн. 2. – С. 17 – 45.
4. Карпович В. Малороссийское церковное зодчество // Строитель. – 1905. – № 10. – С. 362 – 382.
5. Вечерский В. Памятники архітектури й містобудування лівобережної України. //ТОВ „Видавничій дім А.С.С.”, 2005 -586с.
6. Вечерский В. Втрачені об'єкти архітектурної спадщини України. // Головкиївархітектура. Друкарня фірми „ЕСЕ”, 2002 -594с.

Аннотация

В статье рассматриваются количественные показатели православных храмов Черниговщины, их взаимозависимость в период XVIII – нач. XXI ст.. Описано какие ученые истории и теории архитектуры работали с храмами Черниговского региона.

Ключевые слова: храмовая архитектура, Черниговщина, количественные показатели, ученые архитекторы.

Annotation

The town-planning situations features of allocation of the Orthodox churches in settlement and zoning structure of church stading in Chernigov region that were designed during the XIX to the early XX century were investigated in the article. By way of examples of the different settlements it was represented the basic principles their allocation and orientation that were used in allocation of the churches in the analyzed region.

Key words: temple architecture, church architecture, Chernigov region, town-planning situations, church orientation.